Spolkový život v Liptovskom Svätom Mikuláši v 19. storočí

PATRIK FUZÁK

Obchodná akadémia Ružomberok

Spolkom väčšinou označujeme organizáciu, združujúcu ľudí s rovnakými záujmami, ktorí vyvíjajú určitú činnosť a riadia sa istými pravidlami, s ktorými členovia spolku súhlasia. V Liptovskom Svätom Mikuláši existovali v 19. storočí viaceré spolky, ktoré združovali evanjelikov, katolíkov, Židov, Slovákov, Maďarov, Nemcov, Cigáňov, mešťanov, zemanov, remeselníkov, roľníkov, robotníkov a intelektuálov. V našom príspevku nebudeme venovať pozornosť len spolkom v samotnej obci Liptovský Svätý Mikuláš, ale aj spolkom v obciach Vrbický (Vyšný) Hušták a Mikulášsky (Nižný) Hušták, ktoré sa roku 1893 spojili do jednej obce, ktorá dostala názov Liptovský Svätý Mikuláš.

V 19. storočí v Liptovskom Svätom Mikuláši pôsobili hospodárske, kultúrne, hudobné (spevokoly), vzdelávacie, peňažné, turistické, ochranné, športové a iné spolky, ktoré na jednej strane dávali možnosť spoločenskej aktivity a na strane druhej podporovali rast vzdelanosti a upevňovali národné povedomie. Jednotlivé spolky nevznikli v rovnakom čase a nebol o ne rovnaký záujem. Raz bol obľúbený jeden spolok a neskôr ho vystriedala obľúbenosť iného spolku. Toto striedanie záviselo od politickej, národnostnej, náboženskej, sociálnej a inej orientácie.

V 19. storočí patril Liptovský Svätý Mikuláš k významným lokálnym centrám slovenského národného života, pretože tu pôsobili spolky na čele ktorých stáli národne cítiace osobnosti. Vo svojom príspevku sa sústredíme na činnosť niektorých spolkov, na vplyv niektorých historických udalostí na ich spolkový život, ďalej budeme venovať pozornosť miestam, kde sa konali podujatia organizované spolkami a organizátorom spolkového života v Liptovskom Svätom Mikuláši a nakoniec postaveniu mikulášskych žien vo vzťahu k spolkovej činnosti v 19. storočí.

Začiatky spolkového života v Liptovskom Svätom Mikuláši sa spájajú s aktivitami slovenských národovcov v 30. a 40. rokoch 19. storočia. Snažili sa zvýšiť národné povedomie Mikulášťanov, pozdvihnúť ich vzdelanosť a hospodárstvo, aby sa mohli lepšie zapájať do diania v krajine. Za najvhodnejší prostriedok na upevnenie národného povedomia a zvýšenia vzdelanosti považovali čitateľské spolky a divadlo.[1]

Čitateľské spolky vznikali najčastejšie pri knižniciach. Prvý čitateľský spolok v Liptovskom Svätom Mikuláši vznikol pri knižnici Gašpara Fejérpataky Belopotockého. Na jeho čele stál v 40. rokoch 19. storočia Michal Miloslav Hodža. Ako fungoval tento spolok? V nedeľu poobede, keď väčšina mužov a mládencov vo voľnom čase vysedávala v krčme, konali sa čitateľské besedy, či už v škole alebo na fare, ktoré boli rozdelené na dve skupiny. Prvá skupina bola doškoľovacia, kde sa prítomní učili čítať a písať a druhá bola vysvetľovacia, kde sa čítali noviny, knihy, vysvetľoval sa text a neznáme slová, čo obyčajne robil farár, farárova žena, kaplán alebo učiteľ.

Činnosť čitateľského spolku často súvisela s činnosťou a programom spolku striedmosti, ktorý sa zameriaval na boj proti alkoholizmu, pretože v tom čase bolo opilstvo v Liptove veľmi rozšírené. Spojenie vzdelania s bojom proti opilstvu bolo dôležitým činiteľom pre pozdvihnutie ekonomického a spoločenského života človeka. Preto v tomto

[1] KOVAČEVIČOVÁ, S.: Liptovský Svätý Mikuláš. Mesto spolkov a kultúry v rokoch 1830-1945. Liptovský Mikuláš 1993, s. 41.

zmysle v roku 1845 mikulášsky slúžny vydal aj nariadenie, ktoré opilstvo trestalo peňažnou pokutou. Členovia tohto spolku svoje dobrovoľné zrieknutie sa alkoholu potvrdzovali verejne v kostole pred oltárom. Ak sa dopustili priestupku, trestali sa taktiež verejne, či už pokarhaním, peňažnou pokutou alebo vylúčením zo spolku. No ani uvedené opatrenia nepomohli eliminovať opilcov v Liptovskom Svätom Mikuláši. Činnosť spolkov striedmosti sa na Slovensku ukončila roku 1875, keď ich ako hniezda panslavizmu rozpustili a zakázali zakladať nové.

Ďalším spolkom, ktorý pomáhal zvyšovať vzdelanosť a národné povedomie v Liptovskom Svätom Mikuláši, bolo ochotnícke divadlo Gašpara Fejérpataky Belopotockého (1830). Okrem uvedených úloh divadlo umožňovalo ľuďom všestranný rozvoj ich osobného i spoločenského života. Existovalo do roku 1849, kedy zaniklo a za tento čas odohralo 37 predstavení. Predstavenia sa hrávali zväčša vo Vrbickom hostinci, ktorý stál na mieste dnešného Čierneho orla.[2] Prvou hrou bolo Kocúrkovo od Jána Chalupku. Hercami bola miestna mládež a cez prázdniny i študenti, ktorí sa vrátili z Bratislavy, Prahy, Pešti a iných väčších miest monarchie. Návštevnosť bola veľká, pretože na predstavenia chodili nielen Mikulášťania, ale i vidiečania, nielen mešťania a remeselníci, ale aj zemania a úradníci. Hry sa vyberali tak, aby poskytli divákom zábavu, mravné ponaučenie, nové informácie a pozdvihli národného ducha. Hrávali sa hlavne domáce hry, české hry, niekedy aj zahraničné v českom jazyku. Zaujímavosťou bolo, že kostýmy si šili herci sami, cez prestávky vyhrávala hudba a priestor osvetľovali sviečky. Toto všetko si museli herci platiť sami. Do nákladov patrila aj tlač pozvánok, ktoré herci roznášali po domoch. Zisky z predstavení sa venovali na dobročinné mikulášske alebo celoslovenské ciele. Vybavenie divadla roku 1849 úrady zhabali, čím Fejérpataky utrpel veľkú škodu, pretože práve jeho zásluhou malo divadlo vlastné kulisy.[3]

Okrem zvýšenia vzdelanosti sa slovenskí národovci usilovali v 40. rokoch 19. storočia zlepšiť aj životnú úroveň Slovákov, preto začali zakladať peňažné organizácie (sporiteľne). Jedna z takýchto sporiteľní vznikla aj v Liptovskom Svätom Mikuláši a nazývala sa Sporiteľnica vrbicko-svätomikulášska. Ľudia si do nej ukladali svoje úspory a na základe takto získanej podnikateľskej istiny, spravovanej miestnymi ľuďmi, mohli získať úver na podnikanie. No v revolučných rokoch 1848-1849 táto sporiteľnica zanikla.

Z iniciatívy štúrovcov vznikol roku 1844 v Liptovskom Svätom Mikuláši spolok Tatrín, ktorý si kládol za cieľ vydávať v slovenčine knihy, časopisy a učebnice, podporovať rozvoj kultúry, umenia, priemyslu, pomáhať študentom, zakladať knižnice, čitateľské spolky, spolky striedmosti, zbierať pamätihodnosti Slovenska. Napriek tomu, že uhorské úrady Tatrín nepovolili, začal svoju činnosť rozvíjať naplno. No len nakrátko, pretože musel roku 1848 zaniknúť.

Po potlačení revolúcie a nastolení Bachovho režimu, ktorý nepodporoval spolkové aktivity, došlo k ochabnutiu kultúrneho a spoločenského života aj v Liptovskom Svätom Mikuláši, napriek tomu, že tu mali sídlo viaceré štátne úrady. Obdobie Bachovho absolutizmu je chudobné na spolky a ich podujatia, pretože niektoré spolky zanikli a nové nevznikli. Toto obdobie kultúrnej hluchoty a nemoty oživovalo v Mikuláši len školské divadlo, ktoré viedol Ján Drahotín Makovický a Ján Kadavý.

Situácia sa zmenila po odvolaní Alexandra Bacha a najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, kedy nastal v Liptovskom Svätom Mikuláši nárast spolkov. Súbežne vznikli kultúrne, ochranné, hospodárske a športové spolky slovenské, maďarské i židovské. Každý spolok mal svoje vládou schválené stanovy a ciele. Medzi významné kultúrne

[2] DANGL, V.: Čierny orol. NKP. Bratislava 1970, s. 11-12.
[3] ČAVOJSKÝ, L. – ŠTEFKO, V.: Slovenské ochotnícke divadlo 1830-1980. Bratislava 1983, s. 11-14.

spolky tohto obdobia patrila Slovenská Beseda, spevokol Tatran, ženské spolky Dobrodej a Dievčenská Beseda. Ochrannými spolkami boli Hasičský spolok a Uhorský spolok Červeného kríža. Hospodársky život sa v tomto období sústreďoval okolo Liptovského hospodárskeho spolku a Priemyselného spolku. Športovým spolkom bol Korčuliarsky spolok. Teraz sa bližšie pozrieme na činnosť niektorých z nich.

Najvýznamnejším spomedzi uvedených spolkov v tomto období bola Slovenská Beseda, zameraná na organizovanie divadiel a spoločenských stretnutí po nich v podobe zábav a bálov. Jej členovia sa zúčastnili memorandového zhromaždenia roku 1861 v Turčianskom Svätom Martine a stali sa aj zakladajúcimi členmi Matice slovenskej a Živeny. V Liptovskom Svätom Mikuláši usporadúvali rôzne podujatia a zbierky, ktorými popularizovali a finančne pomáhali činnosti týchto celoslovenských ustanovizní. Jednou z foriem zbierok boli svadby, pohreby a krstiny, na ktorých sa namiesto darov pre mladých, vytvorila zbierka pre Maticu slovenskú alebo pre slovenské gymnáziá. Mená darujúcich boli potom s finančnými príspevkami a ich bydliskom uverejnené v Národných novinách, čo prispievalo k upevňovaniu národného povedomia. Tiež do archívu Matice slovenskej posielali rôzne doklady o národnom živote v Liptovskom Svätom Mikuláši. Po zrušení Matice slovenskej časť jej funkcií prebrali lokálne spolky. V Liptovskom Svätom Mikuláši to bola Slovenská Beseda, Dobrodej a spevokol Tatran. Hospodársku funkciu Matice slovenskej prebrali hospodárske spolky, ktoré najmä výstavami pôsobili na hospodársky rast. V Liptovskom Svätom Mikuláši to bol Spolok priemyselný, ktorý zorganizoval viacero výstav.

Ďalším kultúrny spolkom bol Dobrodej (1867) – spolok evanjelických žien. Ideovú stránku viedol vždy miestny evanjelický kňaz, dobročinnú a kultúrnu valným zhromaždením zvolená cirkevníčka. Koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia sa spolok zameral najmä na divadelnú činnosť a zábavné večierky. Zisk z nich putoval na zveľaďovanie evanjelickej školy, sirotinca alebo na rôzne dobročinné ciele.[4]

Medzi mikulášske ochranné spolky patril Hasičský spolok, ktorý bol založený po opakovaných požiaroch a na základe kritiky občanov (1873). Vzorom sa mu stali martinské hasičské stanovy a stanovy nemeckých miest. Do zboru sa prihlásilo 100 dobrovoľníkov. Vzhľadom na členenie Liptovského Svätého Mikuláša mal zbor štyri družstvá. No vybavenie hasičov, ani velenie neboli dostatočné, pretože požiarov neubúdalo. Najväčší z nich vypukol roku 1883, kedy zhorelo takmer 500 domov.[5] O nedostatkoch mikulášskych hasičov a ich velenia sa zmieňovali nielen slovenské, ale i maďarské noviny. Napríklad roku 1892 mikulášski hasiči nechali bez zásahu zhorieť štvrť židovskej chudoby zvanú Kocúrkovo. Správy nafúknuté maďarskými novinami mali za následok, že maďarské poisťovne Liptovskému Svätému Mikulášu odopreli poistenie.[6] Zrejme na základe týchto udalostí i v zmysle nariadenia ústredných orgánov sa v Liptovskom Svätom Mikuláši roku 1892 zriadil hasičský zbor, ktorý podliehal Uhorskému krajskému zväzu.

Okrem ochrany počas živelných pohrôm (oheň, povodeň) náplňou hasičského zboru bola aj kultúrna činnosť, čo sa v Liptovskom Svätom Mikuláši prejavovalo v každoročnom konaní zábav a majálesov pri dychovej i cigánskej hudbe.

Liptovský hospodársky spolok so sídlom v Liptovskom Svätom Mikuláši mal za cieľ napomáhať rozvoju hospodárstva v Liptove. Tvorili ho stáli a prispievajúci členovia. V roku 1874 zorganizoval Hospodársku výstavu v Liptovskom Hrádku, na ktorej vystavovali všetky druhy rastlín a domácich zvierat, ktoré sa pestujú a chovajú na Liptove.

[4] STANO, P.: Bibliografia Liptova. MS. Martin 1968. Heslo Dobrodej.
[5] DANGL, V.: Čierny orol. NKP. Bratislava 1970, s. 13.
[6] Národnie noviny. 1892, č. 6.

Ďalej sa tu vystavovali poľnohospodárske stroje miestnej výroby i dovezené a súťažilo sa v orbe.[7]

Medzi obľúbené športové spolky patril Korčuliarsky spolok (1881).[8] Význam tohto spolku bol nielen športový, ale aj spoločenský, pretože na ľadovej ploche sa na čerstvom vzduchu korčuľovali nielen samostatne mládenci a dievčatá, ale často v pároch a skupinách predvádzali v rytme hudby rôzne figúry.

Ako sme už uviedli, súbežne so zakladaním slovenských spolkov sa zakladali aj maďarské, na čele ktorých stál spolok FEMKE (Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület – Hornouhorský vzdelávací spolok). No maďarské spolky v porovnaní so slovenskými pôsobili s podporou štátneho aparátu, pretože dostávali finančné príspevky, nemali problémy so schvaľovaním stanov, mohli si zakladať filiálky a pod. Uhorská legislatíva spolkom, ktoré zdôrazňovali etnicitu, obmedzovala možnosti a šance. Nemaďarské spolky sa museli brániť diskriminácii a úradnému šikanovaniu, napr. Slovákom v Liptovskom Svätom Mikuláši sálu vo Vrbickom hostinci na príkaz vrchnosti nájomcovia často predražovali, čo občas spôsobilo, že divadlo alebo zábava sa museli zrušiť a župan zase v Stoličnom dome pod rôznymi zámienkami slovenskej spoločnosti nedovoľoval vždy vystupovať.

Okrem spolku FEMKE sa podieľal na pomaďarčovaní v Liptovskom Svätom Mikuláši aj maďarský debatný spolok (Magyar Társaságási kör), maďarský spevokol (Liptó – Szent – Miklósi Galégylet) a tzv. Panské kasíno. Maďarský debatný krúžok si kládol za cieľ pozdvihnúť vzdelanie svojich členov. Jeho založením sa úrady snažili eliminovať vplyv Slovenskej Besedy na mikulášske obyvateľstvo, najmä mládež. Maďarským spevokolom (1884) zase úrady chceli vytvoriť protiváhu slovenskému Tatranu. No tento spevokol nemal zázemie a tým ani úspech.[9]

Po postavení košicko-bohuminskej železnice sa úrady pokúšali aj o maďarizáciu jej zamestnancov (výpravcov, prednostov, sprievodcov), čo sa im darilo, ale len vtedy, pokiaľ neboli z Liptovského Svätého Mikuláša. O to isté sa usilovali aj v mikulášskych fabrikách, kde išlo najmä o majstrov. Maďarizácia sa prejavila aj v názvoch lekární, obchodov a pod.

Najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní sa napätie medzi slovenskými mikulášskymi mešťanmi a maďarsky zmýšľajúcim zemianstvom začalo vyostrovať, dôvodom boli zákony o maďarčine ako úradnej reči a maďarskom vyučovacom jazyku. O nepriateľských vzťahoch medzi slovenským meštianstvom a vládnucou politikou sa dozvedáme z článkov Národných novín, Pešťbudínskych vedomostí a Slovenských pohľadov. Jedným z takýchto incidentov bola inzultácia M. M. Hodžu. Napriek národnej a náboženskej spolkovej diferenciácii však nebolo zvláštnosťou, že niekedy podujatia jednotlivých spolkov navštevovali Mikulášťania bez náboženských a národných rozdielov.

Nová etapa v spolkovom živote v Liptovskom Svätom Mikuláši nastala po požiari roku 1883, kedy sa prešlo na továrenskú garbiarsku priemyselnú výrobu. V tomto období sa v dôsledku požiadaviek doby reorganizovali staré spolky. Aktivity, ktoré organizovala Slovenská Beseda, prebralo Mestské kasíno. Existujúce staršie knižnice (Tranovského, seniorálna, knižnica Tatrína) prevzal vydavateľský spolok Tranoscius, ktorý na seba prebral nielen vydávanie náboženskej literatúry, ale aj beletrie, poézie, slovenských učebníc. Najskôr ich tlačil v slovenských tlačiarňach v Martine a v Ružomberku, až roku 1903 sa založila tlačiareň aj v Liptovskom Svätom Mikuláši, ktorá pretrváva dodnes. Rozvoj

[7] Národnie noviny. 1874, č. 107.
[8] ČERVINKA, L.: Z histórie ľadového hokeja na Slovensku. In: Vlastivedný časopis 1967, s. 121.
[9] MUNTÁG, E.: Hudobný život. In: Liptovský Mikuláš. Banská Bystrica 1968, s. 353.

priemyselného podnikania sa prezentoval na výstavách, ktoré usporiadal Priemyselný spolok v Liptovskom Svätom Mikuláši. Priemyselná výstava roku 1893 prezentovala remeselnícke a priemyselné kožiarske výrobky z Liptovského Svätého Mikuláša. Po úspechu na domácej výstave boli mikulášski garbiari pozvaní na výstavu do Budapešti (1897),[10] kde získali prvenstvo vo výrobe koží, čo im umožnilo získať štátne objednávky. Hospodársky rast vyžadoval stále nové investície na nákup strojov, rozširovanie a modernizáciu podnikov. To vyžadovalo nielen vlastnú hotovosť, ale i pôžičky. Preto Mikulášťania založili vlastnú banku nazvanú Priemyselná banka (1896). Postupne k nej pristupovali ďalšie slovenské peňažné ústavy, ktoré mali centrály v Martine alebo v Ružomberku.

V dôsledku rastu priemyslu dochádzalo ku koncu 19. storočia aj k diferenciácii spolkovej činnosti v Liptovskom Svätom Mikuláši, najmä medzi garbiarskymi podnikateľmi a garbiarskymi robotníkmi. V súvislosti s tým odchádzali z meštianskych spolkov herci a speváci z radov robotníkov a zakladali si vlastné robotnícke a spevácke spolky. Rast protikladov v meste, ako aj štúdium meštianskej mládeže na univerzitách v Pešti, Viedni, Berlíne a v Prahe spôsobili, že sa mládež začala vzďaľovať od miestnych nábožensko-národných tradícií. Už jej nestačili staré spolky zamerané najmä na náboženské a národné cítenie. Programy starých spolkov rozširovali o nové pohľady na svet. Zakladali však aj nové spolky, ktorých cieľom bolo šírenie nových poznatkov pomocou prednášok a svetelných obrazov. Táto mládež si zo sveta doniesla nielen obľubu neviazanej zábavy pri cigánskej muzike v kaviarňach, v zábavných podnikoch („ľahkých domoch“), ale začala pestovať aj rôzne druhy športu a turistiky.

Miesta spolkovej činnosti

Spolky a nimi organizované podujatia sa konali na rôznych miestach v Liptovskom Svätom Mikuláši – v súkromných domoch, na farách (napríklad stretnutie členov Tatrínu sa roku 1844 konalo na evanjelickej fare), vo verejných budovách, v školách (divadelné predstavenia), na uliciach a námestí (oslavy a manifestácie) i vo voľnej prírode (majálesy).

Ak tieto priestory nestačili, život sa preniesol do hostincov alebo kostolov. Kostoly s organmi boli aj miestami prvých spevokolových vystúpení, ktoré sa konali pri národných oslavách. Zborový spev sa uplatňoval aj počas sprievodov na uliciach, ktoré sa konali v súvislosti s príchodom vzácnych hostí alebo na počesť rôznych národných podujatí a verejných osláv.

Niekedy na spoločenské stretnutie boli potrebné väčšie priestory, takýmito boli veľká sála vo vrbickom hostinci, ale najmä sála v stoličnom dome. Ale slovenskí národovci nemali s týmito priestormi dobré skúsenosti, ako sme už o tom písali vyššie. Preto sa hľadali možnosti mať vlastnú sálu. Táto sa našla až po požiari v renovovanom hostinci Čierny orol, kde prispením Slovenskej Besedy a vrbicko-huštáckych garbiarov zriadili sálu i miestnosti na skúšky divadelníkov i spevokolu.[11] Na rozdiel od Turčianskeho Svätého Martina sa v Liptovskom Svätom Mikuláši nepristúpilo k stavbe divadla, aj keď sa naň vyzbierala časť peňazí. No pre nezhody a nedostatok ďalšieho kapitálu sa od stavby upustilo a peniaze Slovenská Beseda zapožičala evanjelickej cirkvi na zvony a vežu.[12]

Letné zábavy sa konali v záhradách pri hostincoch. Majálesy, ktorých bolo podľa spoločenskej príslušnosti a veku aj niekoľko (robotnícky, meštiansky, školský), sa konali

[10] Národnie noviny. 1897, č. 115.
[11] DANGL, V.: Čierny orol. NKP. Bratislava 1970, s. 12.
[12] Národnie noviny. 1874, č. 112.

v hájoch, kde boli vyrovnané miesta posypané suchým ihličím, čím sa uľahčoval tanec. Jedlo a pitie sa vyviezli na vozoch a účastníci s muzikou tam prišli pešo.

Organizátori spolkovej činnosti

Organizátormi spolkového života v Liptovskom Svätom Mikuláši boli najmä učitelia a kňazi, menej už umelci, obchodníci, advokáti a podnikatelia. Zaujímavosťou slovenskej školy v Liptovskom Svätom Mikuláši bolo, že zatiaľ čo vláda v 70. rokoch 19. storočia zatvárala slovenské gymnáziá, na Liptove sa miestami vyučovalo už len po maďarsky, tak v Liptovskom Svätom Mikuláši učitelia písali slovenské učebnice a výučbou sa pričiňovali, aby ich slovenskí absolventi na vyšších nemeckých a maďarských školách čo najlepšie obstáli.[13] Okrem toho mikulášski učitelia koncom 19. storočia organizovali aj pre mešťanov a okolie rôzne kurzy (z nemčiny, z maďarčiny, kurzy ručných prác).

Zásluhy mikulášskych učiteľov spočívali nielen v tom, že zostavovali učebnice a organizovali kurzy, ale že voľný čas obetovali na spolkovú činnosť, ktorá sa týkala verejnoprospešnej mimoškolskej činnosti. Napriek pomerne malým platom liptovskí učitelia svoje poslanie plnili veľmi dôsledne a stáli v čele národného boja.

Pôsobenie mikulášskych škôl, ako aj štúdium na stredných a vysokých školách, boli väčšinou viazané na dobročinnosť občanov. Pre nemajetných žiakov ľudovej školy organizovali miestni učitelia a spolky zbierky, ktoré väčšinu príjmov z podujatí poskytovali školám. Na školy sa zbieralo aj na svadbách a pohreboch.[14]

Spolky a mikulášske ženy

Spolková činnosť bola do polovice 19. storočia dominantnou parketou mužov. Prebiehali debaty o tom, či sa má alebo nemá žena angažovať v spolkoch. Mnohí zastávali názor, že činnosť žien v spolkoch spôsobuje zanedbávanie rodinného krbu. Ani potom však nebola cesta žien do spolkového života jednoduchá, pretože založenie ženského spolku bolo ťažším procesom ako založenie mužského spolku. Hoci ženy chýbali v zoznamoch členstva spolku, pôsobili v ich úzadí. Pomáhali mužom s domácimi prácami pre spolok, šili a vyšívali zástavy, stuhy, šerpy, predávali tombolové lístky. Ženy sa väčšinou zúčastňovali mužského spolkového života ako publikum.

Slovenské ženy začali prenikať do spolkového života v 40. rokoch 19. storočia, v období štúrovskej agitácie, v tých regiónoch, kde bolo národné hnutie úspešné. Medzi také regióny patril aj Liptov. Významným posunom v združovaní Sloveniek bolo založenie ženského spolku Živeny roku 1869. V 60. rokoch 19. storočia vzniklo aj niekoľko ďalších ženských spolkov s národno-vzdelávacími cieľmi, napr. v Liptovskom Svätom Mikuláši to bola Slovenská Beseda, Dobrodej, ktoré mali šíriť „príslušnú vzdelanosť u pleti ženskej“.

Mikulášske ženy boli členkami protialkoholických spolkov, čitateľských spolkoch, vyučovali v nedeľných školách, hrali ochotnícke divadlo, spievali v spevokoloch, dokonca medzi podporujúcimi členmi Tatrína boli dve členky a vo výboroch spevokolu Tatran a Slovenská Beseda mali rovnaké zastúpenie ako muži, čo bolo na tú dobu málo vídané. V slovenskom národnom spolčovaní síce ženy spolupôsobili, ale vedenie spolku zostávalo v rukách mužov. Mnoho ženských spolkov malo sociálne a charitatívne zameranie. Od 80. a predovšetkým 90. rokov 19. storočia rástol záujem žien o šport – korčuľovanie, veslovanie, tenis, bicyklovanie. Stanovy mnohých športových, hudobných, speváckych a iných

[13] Zápisky vrbickohornohuštáckeho richtára Jozefa Kováča, In: Brtáň, R.: Ujček Jozef Kováč. Strojopis 1984. Múzeum Janka Kráľa. 288/96. H – 921.
[14] Národnie noviny. 1874, č. 75; Národnie noviny. 1875, č. 149; Národnie noviny. 1897, č. 67

spolkov už umožňovali členstvo aj ženám.

Mnohé podujatia v Liptovskom Svätom Mikuláši organizovali práve ženy. Spoločensky najaktívnejšie boli dievčatá v čase od skončenia školy po výdaj. Obyčajne tento čas venovali spolkovému životu, kde si našli aj svojho životného partnera. Medzi významné organizátorky patrili dcéry M. M. Hodžu Marína a Ľudmila, ktoré iniciovali založenie divadelného spolku a Dievčenskej besedy a ochotnícka herečka Zuzana Bellová. M. M. Hodžová bola aj dopisovateľkou Sokola, v ktorom informovala o živote v Liptovskom Svätom Mikuláši a v Liptove.[15]

Časť žien sa angažovala aj v maďarizačnom združení – FEMKE. Boli to prevažne manželky a dcéry štátnych a župných úradníkov, fabrikantov a statkárov.[16]

Na záver môžeme konštatovať, že na rozvoj spolkovej činnosti v Liptovskom Svätom Mikuláši mali vplyv mnohé osobnosti, ktoré tu žili a pôsobili. Dôležité bolo aj zmýšľanie domáceho obyvateľstva, ktoré reagovalo na snahy jednotlivcov a skupín a zúčastňovalo sa na živote jednotlivých spolkov. Liptovskému Svätému Mikulášu právom patrí prívlastok mesto spolkov, lebo patril medzi mestá, v ktorých prúdil čulý slovenský národný život a tento život sa šíril aj do ďalších oblastí, lebo mnohé spolky nemali len regionálny, ale aj celoslovenský význam, a členovia mnohých spolkov pôsobili aj v iných slovenských mestách.

Summary

The club life in Liptovský Svätý Mikuláš in the 19th century and in the beginning of the 20th century

In our report we were analyzing the club life in the town Liptovský Svätý Mikuláš which belonged to the important local centres of the Slovak national life in the 19th century. There were various clubs that united Protestants, Catholics, Jews, Slovaks, Hungarians, Germans, Gipsies, citizens, craftsmen, peasants, workers and intellectuals. There were working business, cultural, musical, educational, financial, tourist, protective, sporting and other clubs here which, on the one hand, provided the people with the possibility of the social activity and, on the other hand, promoted the increase of the culture and established the national awareness. Concrete clubs were not established in the same time and they did not meet the same interest. This diversification among clubs depended on political, national, religious and social orientation. When starting non-Hungarian clubs after the Austro-Hungarian Compromise in 1867, these were met with many obstacles that were created by the Hungarian offices. Despite the national, religious and other differentiations, it was not uncommon that some events of the concrete clubs were attended by the inhabitants of Liptovský Svätý Mikuláš without any national, religious and other differences. As a result of the growth of the industry and the youth that came back home from the university studies, in the late 19th century occurs the differentiation of the club activities in Liptovský Svätý Mikuláš.

In our report we paid attention also to places where the events organized by the clubs took place. These were the private houses, parsonages, churches, public buildings, school buildings, streets and town squares, nature. The organisers of the club life were mainly teachers, less often artists, tradesmen, lawyers and businessmen. Of curiosity was that many events in Liptovský Svätý Mikuláš were organised by women. They were the members of various clubs and they were also included in the club committees.

Finally we can conclude that the town Liptovský Svätý Mikuláš deserves the attribute: „the town of the clubs”.

[15] Listy Viliama Paulinyho Tótha Marine M. Hodžovej. Bratislava 1961, s. 146-194.
[16] SMIDÁK, D.: K dejinám spolkov. Slavín. Historická ročenka Západoslovenského kraja, 3, 1969, s. 265.